

FRANCESCA BONNEMAISON, TRADUCTORA:
UNA AVENTURA A CAVALL ENTRE LA
LITERATURA DE CREACIÓ I LA LITERATURA
ORAL*

LAURA VILLALBA ARASA
(Universitat Rovira i Virgili)

«En el segle XIX no va ser
fàcil ser escriptora, i menys
en català, i menys, encara,
ser traductora al català»
(Pinyol i Torrents 2006: 75)

1 INTRODUCCIÓ

Entre els anys 1893 i 1898 van anar apareixent, de forma regular, traduccions catalanes de relats eminentment provençals a les pàgines del setmanari *La Veu de Catalunya*. Les signaven, conjuntament, Francesca Bonnemaïson —la feminista d'ascendència francesa— i el seu marit Narcís Verdager —director en aquells anys del setmanari en qüestió— sota el pseudònim Franar, aglutinació de les primeres síl·labes dels seus noms: Francesca (Fra) i Narcís (nar). L'objectiu d'aquest estudi és analitzar una part del corpus dels cent trenta-set relats que Bonnemaïson va traduir, majoritàriament provençals. Concretament, dels dinou primers textos publicats a *La Veu de Catalunya* des del 15 de gener de 1893 fins al 10 de desembre del mateix any. Parlo —i, a partir d'aquest moment, parlaré— de Francesca Bonnemaïson com a traductora en singular, tot i que firmés amb un pseudònim compartit, d'acord amb les seues pròpies paraules i que els seus biògrafs i estudiosos han recollit:

*. Aquest article forma part de la investigació del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), reconegut per la Generalitat de Catalunya (2009 SGR 644), del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili, i s'emmarca en una línia d'investigació sobre literatura popular catalana que ha rebut finançament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte d'I+D: FFI 2009-08202/FILO.

«Jo no deixava mai isolat a Verdaguer. Ara quan miro els seus escrits, no veig ni una sola plana sense una ratlla meva. Me li feia necessària en tot. Ell fou qui inventà el pseudònim, format pel nom dels dos amb què firmàvem les traduccions de contes estrangers a *La Veu*. Jo feia la traducció i després ell em deia: ‘Torna-la a fer, menys literal, llegeix-ho i amara-te’n bé! Després torna a fer-ho com una cosa teva’. A vegades me l’havia fet fer tres vegades i ell, en canvi, enviava la primera. Jo he trobat les altres dues entre els seus papers. Volia que no m’envanís... Cada dos anys li feia un treball important en el qual jo hi tenia moltes hores esmerçades. Li deia: ‘Ja que no et puc donar fills d’una manera, te’ls dono d’una altra’» (Marín 2004: 68).

Aquest fragment, recollit per la majoria d’estudiosos de la figura de Francesca Bonnemaïson, dona testimoni del tarannà de la traductora barcelonina, molt d’acord amb els patrons de la dona de l’època. Una dona que havia fet un salt evident i positivament notable respecte a la dona d’èpoques anteriors, però que seguia lligada a uns models i uns patrons que exclouïen la seua faena en favor de la faena dels hòmens més propers. Podem posar el cas de l’ús d’un pseudònim en la signatura de les produccions en relació amb, per exemple, la pèrdua i substitució del segon cognom de bateig pel cognom dels seus marits.¹ Amb la recerca duta a terme durant l’incipient estudi de les dones folkloristes del primer terç del segle XX² s’ha pogut comprovar com moltes de les dones que van treballar en el camp de la transmissió i recollida —o en el cas de Bonnemaïson, de traducció— de materials procedents de la tradició oral van fer-ho de manera autònoma fins als seus casaments i a partir de llavors: *a)* o bé les seues produccions s’estronegen *b)* o bé signen els seus textos amb els noms adoptats un cop casades i molt sovint els seus marits actuen amb reticència i gelosia davant dels seus treballs. En aquesta línia, Jaume Figueras i Trull (2010: 18), en el pròleg de *Contes de provença* de Josep Romaniha, escrivia:

«Diguem que, tot i que aquestes versions eren signades per ‘Franar’, curiós pseudònim format amb la primera síl·laba del nom de fonts de tots dos esposos, cal atribuir-les més a ‘donya Francisca’ que no al seu senyor marit, el qual exercia sobre el treball de la seva esposa com a traductora un sever control. Pel que ella contà anys a venir, era habitual que aquests textos fossin redactats i tornats a redactar diverses vegades, fins que atenyien el punt de naturalitat requerit».

1. Recordem sinó el cas de Sara Llorens Carreras coneguda després de casar-se amb Manuel Serra Moret com Sara Llorens de Serra, o Adelaida Ferré Gomis que canvià el segon cognom pel del seu marit; en altres casos el cognom dels marits guanyava el favor sencer i esdevenien simplement «senyores de».

2. El present article és fruit de la recerca duta a terme per part de qui signa aquestes línies a l’entorn de l’estudi del paper de les dones en el folklore durant el primer terç del segle XX. Per llegir-ne una primera aproximació vegeu l’article «La dona catalana i els estudis folklòrics a principis del segle XX: recuperant les genealogies perdudes» (en premsa).

Amb aquesta anàlisi dels relats traduïts publicats durant un any, de manera gairebé setmanal a *La Veu de Catalunya*,³ intentaré, en primer lloc, fer una destria entre les traduccions que pertanyen a relats de creació i les que tenen estructures més properes als materials procedents de la tradició oral, és a dir, a les narracions de caire etnopoètic. En el cas de les rondalles, gènere que centrarà l'estudi, valoraré la seua condició de relat tradicional a través del seu estudi i catalogació d'acord amb les directrius de l'índex internacional de referència *The Types of International Folktales* (Uther 2004). Finalment, veurem com alguns d'aquests relats, tres concretament, van depassar les fronteres de les publicacions periòdiques per anar a formar part d'una col·lecció de literatura infantil de contes catalans.

2 FRANCESCA BONNEMAISON I FARRIOLS, TRADUCTORA

Francesca Bonnemaïson i Fariols (Barcelona 1872 – Barcelona 1949), coneguda com «Paquita» en l'àmbit familiar (Llates 1972: 11) o, anys més tard, com «la senyora Verdaguer» per ser la viuda de Narcís Verdaguer Callís (Pinyol i Torrents 2006: 70), va desenvolupar una tasca interessantíssima en el si de l'elit social i política de Barcelona dins de la Catalunya del primer terç del segle XX. Com bona part de les figures femenines d'aquest període, així com les de períodes anteriors, la seua condició de dona va estar fixada pel naixement, que la va col·locar en una determinada posició social. A diferència de moltes de les seues coetànies, però, Bonnemaïson va casar-se amb l'home que l'havia enamorat⁴ anys abans i de qui «van penetrar-li tant aquells ulls foscos de mirada ardent, que ella mateixa es va dir 'aquest o cap'» (Llates 1972: 17). Aquest home era Narcís Verdaguer Callís, advocat i polític vigatà, lligat primer al setmanari *La Veu del Montserrat* i fundador, després, del setmanari *La Veu de Catalunya*.

Sovint, s'ha associat el nom de Francesca Bonnemaïson a la feina que va fer en tant que pedagoga i promotora de l'educació femenina popular, tasca materialitzada amb la fundació primer de la Biblioteca Popular per a

3. Per a la redacció d'aquest article va ser fonamental la troballa, a la Biblioteca Francesca Bonnemaïson, d'un volum inèdit que Manuel Rucabado i Verdaguer (nebot del matrimoni Verdaguer-Bonnemaïson) dedica a Montserrat Rucabado i Verdaguer i que conté, a més d'una introducció sobre la figura de Franar, el llistat dels relats que va traduir per a *La Veu de Catalunya* (1894-1898) i les fotocòpies de les pàgines del setmanari que contenen les traduccions.

4. «Un any, quan Francesca en tenia tretze, van coincidir a Balneari amb una família composta de pare, mare i dues filles. Al mateix temps hi havia un jove advocat, d'aspecte elegant i de conversa exquisida. Fill de Vic, no feia gaire que s'havia establert a Barcelona, on tot just arribar-hi, ja es distingí en un acte públic celebrat a Llotja en defensa del Dret català. Aquest prometedor jurista es deia Narcís Verdaguer i Callís» (Llates 1972: 17).

la Dona i després —el 1909—, de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona [ICBPD].⁵

Més enllà de fundar i presidir l'ICBPD Francesca Bonnemaïson va treballar intensament en la traducció de textos, eminentment provençals. Tant és així que Ramon Pinyol i Torrents (2006) en l'article referent a les escriptores catalanes del vuit-cents relacionades amb la traducció, la compta entre la nòmina mínima d'autores catalanes que es dedicaren a la tasca de la traducció, puntualitzant, però, que no —almenys en el cas de «la senyora Verdaguer»— a la creació. Dos anys abans, Dolors Marín (2004: 67-75), biògrafa de l'autora, dedica un capítol sencer a la figura de Franar en relació a l'etnografia per fer un repàs de la faceta traductora de Bonnemaïson. Encara una mica abans, el 2002, M. Ángeles Ciprés repassava els textos provençals traduïts al català per part de Franar des del 1891 fins al 1898 (cal recordar que Francesca Bonnemaïson i Narcís Verdaguer es van conèixer el 1892, quan ella va ser reina dels Jocs Florals de Barcelona i es van casar el 1893; per tant, és poc probable —tot i que no impossible— que els textos d'abans de l'any 1893 fossin responsabilitat de Francesca Bonnemaïson, sinó que molt possiblement van ser traduïts per Narcís Verdaguer en solitari). Ciprés examina un corpus de seixanta-dos textos de manera descriptiva per tal de mostrar, objectivament, quines van ser les relacions durant el segle XIX entre Catalunya i Provença. I és que aquestes relacions van establir-se a partir de les respectives renaixences literàries. De fet, *lo felibritge* occità s'introduí a Catalunya a través de les planes de les publicacions renaixentistes catalanes de manera persistent, tal com apuntava Núria Camps (2010: 475):

«L'interès pel moviment restauracionista provençal és notable i es llegeix [durant el segle XIX] i es tradueix molta literatura occitana i, en absència de la possibilitat de poder publicar en forma de llibre, les traduccions apareixen a les publicacions periòdiques».

A més, «el nombre de traductors que en versionaren poemes i 'cascareletas', que és com en deien de les contalles publicades a l'*Armanac Provençau*, [és] més que considerable» (Figueras i Trull 2010: 10). A pesar de les reticències i crítiques de què fou blanc el moviment de renaixença occità, els membres de *La Veu de Catalunya* maldaven per formular la identitat nacional a partir de la tradició popular. Figueras i Trull apunta que en la tasca de recuperar la identitat nacional la col·laboració de folkloristes i

5. Aquesta tasca —o l'essència de l'Institut tal com l'havia pensat Bonnemaïson— es va veure frenada per l'adveniment de la Guerra Civil quan «entre les institucions requisades hi havia l'Institut de Cultura per a la Dona, apropiat per l'Escola Professional per a la Dona» (Segura 2007: 131).

literats fou d'allò més valuosa. D'aquí l'interès, doncs, de Bonnemaïson pels textos dels autors cabdals del moviment occità.

Recentment, Núria Camps (2011) en un estudi encertadíssim, i clau per contextualitzar les traduccions de Franar a *La Veu de Catalunya*, donava un ampli catàleg que, contrastat amb les informacions del setmanari, parlava de l'activitat traductora de Bonnemaïson i del seu marit durant l'etapa del diari com a setmanari, per donar constància que a pesar que les relacions entre Catalunya i Provença no eren del tot cordials, el distanciament mai va acabar de donar-se «gràcies a la voluntat ferma de Vedaguer i Callís de fer arribar als catalans els textos que considerava que podien tenir una influència positiva en la situació polícoliterària de l'època» (Camps 2010: 485).

Tot seguit analitzaré quina és la naturalesa dels dinou relats que formen el corpus de les traduccions fetes el 1893 a *La Veu de Catalunya* per destacar-ne la importància des del punt de vista de la literatura oral.

3 EL MATERIAL

Formalment, els textos analitzats estan escrits en prosa i tenen una extensió relativament breu.

El corpus total de relats publicats per Francesca Bonnemaïson al setmanari *La Veu de Catalunya* entre els anys 1893 i 1898 és de cent trenta-set. A partir del buidat d'aquest setmanari en el marc del projecte «Repertori Bibliogràfic de la Literatura Popular Catalana (1894-1959): protagonistes, actituds, realitzacions»⁶ s'han documentat i recuperat la totalitat dels textos, però atesa la seua amplitud, en aquest estudi em centraré, únicament, en els dinou relats localitzats entre els mesos de gener i desembre de 1893 i signats amb el pseudònim Franar:⁷ (1) «L'últim dia d'estudi (narració en provençal d'Anfós Daudet)»; (2) «La bandera (narracions d'Anfós Daudet)»; (3) «Una safranada (de Frederich Mistral – 1860)»; (4) «Afaytar a la provençala (narració en provençal per Lou Cascarelet)»; (5) «Visió del jutje de Colomar

6. Es tracta d'un projecte de recerca interuniversitari d'I+D dirigit per Carme Oriol i coordinat des de la URV que pretén localitzar i inventariar les dades referides a les obres de la literatura popular catalana i als seus autors i autores per a facilitar-ne l'estudi. El projecte compta amb el finançament del Ministeri de Ciència i Innovació (ref. FFI 2009-08202/FILO).

7. A continuació es llista la referència bibliogràfica de cada rondalla publicada a *La Veu de Catalunya* durant el 1893, segons un criteri cronològic, amb una numeració de l'1 al 19: (1), núm. 3 (15 de gener, 1893), p. 29-30; (2), núm. 5 (29 de gener, 1893), p. 53-55; (3), núm. 6 (5 de febrer, 1893), p. 65-67; (4), núm. 7 (12 de febrer, 1893), p. 78; (5), núm. 8 (19 de febrer, 1893): 88-89; (6), núm. 9 (26 de febrer, 1893), p. 102-103; (7), núm. 10 (5 de març, 1893), p. 113-114; (8), núm. 11 (12 de març, 1893), p. 125-126; (9), núm. 12 (19 de març, 1893), p. 137-139; (10), núm. 13 (25 de març, 1893), p. 151-153; (11), núm. 14 (2 d'abril, 1893), p. 162-163; (12), núm. 15 (9 d'abril, 1893), p. 473-474; (13), núm. 17 (23 d'abril, 1893): p. 198-199; (14), núm. 18 (30 d'abril, 1893), p. 207-209; (15), núm. 42 (15 d'octubre, 1893): p. 502; (16), núm. 43 (22 d'octubre, 1893), p. 515-516; (17), núm. 44 (29 d'octubre, 1893), p. 527-528; (18), núm. 48 (26 de novembre, 1893), p. 573-574 (19), núm. 50 (10 de desembre, 1893), p. 599-600.

(de n'Anfós Daudet); (6) «La Colometa»; (7) «La vara de frexa (Narració provençal de Lou Cascarelet)»; (8) «La Cogullada (rondalla escrita en provençal per Lou Cascarelet)»; (9) «Lo Pollastre (escrit en provençal per Anselm Mathieu)»; (10) «Pe'l ram (la vigília de la festa) (Lo diumenge de rams)»; (11) «Joan remuga (de Lou Cascarelet)»; (12) «Lo romeu de Vilanova»; (13) «Lo comte Espalmat (Rondalla provençal per A. Mathieu)»; (14) «Lo comte Espalmat II»; (15) «La fada de la roca (llegenda provençal, per Chauvier)»; (16) «Si no s'untan no van bonas (Quento provençal per F. Chauvier)»; (17) «Lo llop y la guilla»; (18) «El Minyó valent (escrit en provençal per Marius André)»; (19) «Las bruxas».

Durant el 1893 totes les traduccions corresponen a originals d'autors francoprovençals que escriuen en provençal: Frederic Mistral (Malhana, Provença 1830 – Marsella 1914), Lou Cascarelet (pseudònim compartit entre Frederic Mistral i Romanilha), Alfons Daudet (Nimes 1840 – París 1897), Anselm Mathieu (1828 – 1895), F. Chauvier i Marius André (1868 – 1927). Tres d'aquests —Mistral, Mathieu i Romanilha—, a més, van ser membres fundadors del moviment literari de renaixement occità juntament amb Théodore Aubanel, Jean Brunet, Paul Giera i Alphonse Tavan.

Del corpus total de relats publicats durant l'any 1893, tretze són relats de creació literària. Aquests 13 textos, que corresponen a la numeració (1), (2), (3), (4), (5), (10), (11), (12), (13), (14), (15), (16) i (18) del llistat referenciat més amunt (vegeu la nota 6) estan signats per Alphonse Daudet, Frederic Mistral, Lou Cascarelet, Marius André i F. Chauvier.

Els sis restants són textos que per les característiques que presenten poden considerar-se recreacions de relats provinents de la literatura oral popular o que contenen motius propis d'aquesta literatura. D'aquests sis relats, dos —(6) «La Colometa» i (17) «Lo llop y la guilla»— són d'autor anònim; dos —(7) «La vara de frexa» i (8) «La cogullada»— estan signats per Lou Cascarelet.⁸ (9) «Lo Pollastre» correspon a un relat d'Anselm Mathieu; finalment, l'original de (19) «Las bruxas» també està signat per Frederic Mistral.

Per a l'ordenació i catalogació d'aquests sis relats —cinc rondalles i un relat etiològic— s'ha fet un ús sistemàtic de l'eina RondCat⁹ i dels índexs tipològics de la rondalla catalana (Oriol / Pujol 2003; 2008), basats en l'índex internacional de catalogació (Uther 2004). A continuació faré la descripció d'aquests sis relats tenint en compte els següents criteris. En

8. En el catàleg francès *Le conte populaire français* de Paul Delarue i Marie-Louise Ténèze es dona Frederic Mistral (Delarue/Ténèze 2002 [vol. 3]: 331) com l'autor provençal original de (8) «La Cogullada».

9. RondCat és la base de dades en línia del projecte de catalogació de les rondalles catalanes, finançat per la Universitat Rovira i Virgili (URV) i pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (CPCPTC) de la Generalitat de Catalunya. Trobareu tota la informació sobre el projecte de catalogació de les rondalles catalanes a l'adreça: <<http://www.sre.urv.cat/rondcat>>.

primer lloc es dona el títol de la traducció a *La Veu de Catalunya*; seguidament, en el cas de les rondalles, el número de catalogació segons el sistema internacional d'Arne / Thompson / Uther [ATU] (Uther 2004) i el títol genèric del relat, en català (Oriol / Pujol 2003 2008)¹⁰ i en anglès (Uther 2008). Després un resum argumental de la versió traduïda; el nombre de versions recollides en terres de parla francesa (Delarue / Ténèze) i el nombre de versions recollides en l'àmbit català (Oriol / Pujol). A més, en cas que s'haja pogut recuperar, s'explica la procedència del relat.¹¹ En últim lloc dono les característiques que apropen o distancien l'argument de la versió del resum genèric.

(6) «La colometa». Rondalla. Versió atípica de l'ATU 555 «L'ambició castigada / The Fisherman and his Wife». El resum d'aquesta versió publicada, en origen, a l'*Armana Provençau (Almanac Provençal)*¹² és el següent: una dona pobra troba un gra de blat mentre està captant. Planta el gra davant de casa i de seguida creix. El seu marit l'obliga a pujar per la planta per demanar favors a Déu una vegada i una altra. Primer Nostre Senyor els els concedeix, però com que el marit n'abusa acaba quedant-se sense res perquè, com a càstig, Nostre Senyor fa desaparèixer el gra i la dona. Al segon volum de *Le conte populaire français* Paul Delarue i Mari-Louise Ténèze en recullen trenta-dos versions (Delarue / Ténèze 2002 [vol. 2]: 378-382). L'*Index of catalan folktales* (Oriol / Pujol 2008: 121) en recull un total de dotze arreu dels Països Catalans. La diferència principal entre aquesta versió i el resum argumental genèric (Uther 2004) és que en aquest cas la protagonista és una dona i l'ambiciós l'home. Aquí, Nostre Senyor castiga l'home enduent-se la dona al cel. Allà, castigava el matrimoni deixant-lo sense béns.

(7) «La vara de frexa». Relat etiològic. Sense catalogació a ATU. El resum argumental d'aquesta versió és el següent: Nostre Senyor dona una vara màgica a Adam perquè la faça servir quan vulga obtenint-ne beneficis i plaers. A Eva li diu que no la pot tocar. Adam apallissa Eva i de l'esquena li surt una ovella, cosa que la consola. Eva desobeeix la prohibició: pica a terra i en surt un brot de farigola i un llop. El llop l'ataca, ella demana ajuda al marit i aquest la torna a apallisar. Ara de l'esquena en surt un gos que persegueix el llop i l'espanta i d'aquesta manera salva l'ovella. Un relat

10. Per als aspectes relacionats amb la catalogació dels relats, agraeixo les orientacions que m'ha donat la Dra. Carme Oriol.

11. Aquestes informacions han estat recuperades a través de les pàgines del catàleg francès *Le conte populaire français* (Delarue/Ténèze 2002) que dona, al costat de les versions franceses, la publicació on es troben.

12. Publicació anual en occità i òrgan principal del moviment de renaixement occità —Felibrige—, fundada el 1855 a Avinyó que va nàixer amb la voluntat d'iniciar el lector en la història del país i en la renaixença literària del provençal.

etiològic, segons Carme Oriol (2002) «és un relat que serveix per explicar l'origen d'una característica del nostre món» i que se situa en un temps passat, com aquí, en el temps de la creació del món. El relat que analitzo encaixa amb aquesta descripció, ja que explica per què els llops ataquen les ovelles i per què els gossos empaiten els llops. El text també dona l'explicació d'una qüestió tan sense sentit i com ara el perquè que els hòmens peguen les dones.

(8) «La cogullada». Rondalla. ATU 56B «El gos ajuda la merla a castigar la guineu / The Fox (Jackal) as Schoolmaster». La rondalla va ser publicada per Frederic Mistral l'any 1875 a l'*Armana Provençau* sota el títol «La couquillado» (Delarue / Ténèze 2002 [vol. 3]: 331). El resum del text és el següent: La rabosa i la cogullada (alosa) són amigues. El moixó li ensenya el niu i els ous. Marxa i quan torna els ous no hi són i l'animal malpensa de la rabosa, que jura no haver estat ella i diu que ho juraria «damunt del cap d'un gos». L'alosa marxa en busca d'un gos i li demana que quan la rabosa faça el jurament ell l'escanye; a canvi, li promet un bon premi: bon menjar, bon beure i bon riure. Amb enginy i sense esforç el moixó recompensa el gos. Paul Delarue i Marie Louise Ténèze (2002 [vol. 2]: 329-331) donen notícia de vint-i-tres altres versions en terres de parla francesa. A la tradició catalana, Oriol / Pujol (2008: 31) en referencien onze. L'únic episodi que diferencia aquesta versió del resum argumental genèric és que en aquesta no queda clar que la rabosa es menja els merloquins i en aquella aquest fet és la primera evidència. Els següents episodis es repeteixen essencialment per bé que amb modificacions no transcendents.

(9) «Lo Pollastre». Rondalla. ATU 715 «El mig pollet / Demi-cock».¹³ El resum del relat és el següent: Pollastre troba una bossa plena de monedes d'or i les deixa al rei, que promet tornar-les-hi. Un dia Pollastre vol casar la filla i necessita els diners per fer la dot. Emprèn un viatge cap al regne. De camí es troba un llop, una rabosa i un riu i se'ls va posant un a un dins la coa, la cresta i el ventre. Quan arriba al palau, el rei li diu que no li pot pagar i ell diu que esperarà. El rei intenta matar-lo, però els animals i el riu ho impedeixen: l'ataquen les ovelles, el llop les degolla; li piquen les gallines, la rabosa les mata; el volen cremar, i el riu apaga les flames. Pollastre recupera els diners gràcies als seus amics. Delarue / Ténèze (2002) apunten la quantitat gens menyspreable de vuitanta-dos versions del relat recollides en terres de parla francesa. En territori català, Oriol / Pujol (2008: 141) en registren setze repartides entre el Principat, País Valencià,

13. Per un estudi aprofundit sobre ATU 715, vegeu la contribució del Dr. Josep Maria Pujol «L'ocellet es fa fer un vestit nou» (ATU 235C*) en la tradició catalana» (Pujol 2006).

Balears i Franja d'Aragó. El relat en provençal, signat per Anselm Mathieu, va publicar-se a l'*Armana Provençau* el 1878 sota el nom «Mita-de-Gau» (Delarue/ Ténèze 2002 [vol. 2]: 684). A diferència del que passa en les versions més conegudes d'ATU 715 en què el protagonista és un animal (gairébé sempre un pollastre) que naix partit pel mig o queda partit després de nàixer, aquí el protagonista no està partit i té nom: es diu Pollastre. Això deixa entreveure un grau d'intervenció respecte a les versions orals, ja que aprofitant-ne aquesta base, en què el protagonista és un pollastre, han batejat el protagonista amb aquest nom: Pollastre.

(17) «Lo llop y la guilla». Rondalla. Sense catalogació concreta a ATU.¹⁴ El resum d'aquesta versió és el següent: una rabosa afamada persuadeix el llop perquè l'ajude a cercar menjar en una casa vigilada. Mentre el llop distrau l'atenció dels amos amb el seu robatori, la rabosa roba tot el que li plau tranquil·lament. El llop mor i la rabosa, manifestant-se astuta, també li roba les provisions.

(19) «Las bruxas». Rondalla. ATU 503 «Els dos geperuts / The Gifts of the Little People». El resum argumental és el següent: Un geperut presencia una reunió de bruixes i bruixots, s'afegeix als cants i balls del grup i les bruixes li trauen el gep. Quan torna al poble tothom queda meravellat i un altre geperut vol fer el mateix que ell i va a la reunió de bruixes i bruixots. Quan s'afegeix als cants i als balls el castiguen posant-li un nou gep. Segons Delarue / Ténèze Mistral en va publicar una versió: «Li masc. Les sorciers [sic]», a l'*Armaná provençau* el 1869 (Delarue / Ténèze 2002 [vol. 3]: 233). Ells mateixos recullen un total de quaranta-tres versions del relat. Oriol / Pujol (2008: 107) en referencien dotze. Els episodis principals d'aquesta versió d'ATU 503 no difereixen de les versions més conegudes, més que en el fet que en aquesta la bruixeria la fan hòmens, dones i jòvens (en el rol de bruixes i buixots) i en aquelles tot sovint són dones: bruixes o encantades.

Dels sis textos que s'han catalogat com a literatura oral popular —cinc rondalles i un relat etiològic— dos: (7) «La vara de frexa» i (19) «Las bruxas» són versions força literaturitzades de relats procedents de la tradició oral en què no es donen les característiques pròpies del medi oral (abreujaments, omissions...). Com passava en aquests casos, la força de la necessitat per (re)crear una identitat nacional pròpia a partir de materials folklòrics feia que autors i literats es servissen de les bases orals que havien anat sentint aquí i allà per bastir relats que tinguessen l'aparença de l'oralitat que perseguien.

14. Aquesta versió en concret no es correspon a cap tipus estrictament, ja que pot tractar-se d'un episodi que es troba repetit en tipus ATU diferents, comprés entre ATU 1 i 69.

(6) «La Colometa», (8) «La Cogullada» i (9) «Lo Pollastre» (17) «Lo llop i la guilla» són els relats més propers a la literatura oral, tot i que amb una dosi d'intervenció considerable. Dos d'aquests, de fet, bastits sobre ATU 715 i ATU 56B es van publicar —com veurem en el capítol següent— en una col·lecció de literatura infantil. Això n'indica l'interès oral.

Seguint l'adaptació a la cultura catalana que va fer Carme Oriol (200 del sistema de gèneres etnopoètics entre els textos analitzats trobem una rondalla d'animals: ATU 56B i tres rondalles meravelloses: ATU 555, 715 i 503

Es tracta de traduccions fidels i literals, cosa que podem comprovar si comparem la versió traduïda amb la versió original.

4 LA RECEPCIÓ DE LES TRADUCCIONS EN LA LITERATURA INFANTIL CATALANA

Alguns d'aquests relats traduïts per Franar, van depassar les fronteres de la traducció periòdica per passar a formar part d'una col·lecció de contes infantils, al costat d'altres textos recollits directament de la tradició oral o amb un arrelament força important a aquesta tradició. Es tracta de tres textos: dos relats de l'any que s'ha estudiat —(9) «Lo Pollastre» i (17) «Lo llop i la guilla»— i un tercer que va ser publicat a *La Veu de Catalunya* el 1896.¹⁵ La col·lecció de contes està formada per quaranta-quatre relats publicats de manera independent en un format DIN-A6 i impresos per la impremta La Catalana, en una col·lecció anomenada Biblioteca Infantil. Entre els autors que van publicar els seus relats en aquesta col·lecció trobem: Sebastià Farnés i Badó, Joaquim Riera i Bertran, Francesc Maspons i Labrós, Maria del Pilar Maspons i Labrós, altres textos estan signats per autor(s) anònim(s). El fet que aquests tres textos provençals traduïts per Franar fessen cap en una col·lecció de contes infantils on publicaven alguns dels folkloristes de més renom de l'època és senyal inequívoc que aquests textos tenien un interès notable des del punt de vista de la literatura oral i que aquesta el tenia, indiscutiblement i com s'ha estudiat a bastament, en el món de la literatura infantil.

5 PER CONCLOURE

L'anàlisi de les traduccions aparegudes a *La Veu de Catalunya* durant un any ha permès constatar tres aspectes importants. En primer lloc que l'interès pel moviment folklòric i en especial per la narrativa oral era ben

15. Tot i que aquest relat no forma part del corpus estudiat he trobat necessari incloure'l en aquest apartat de recepció de les traduccions en la literatura infantil catalana atès que forma part d'aquesta col·lecció Biblioteca Infantil.

viu en les darreries del segle XIX i que els intel·lectuals catalans compromesos amb el catalanisme van lluitar per mantindre aquesta vitalitat buscant aliances més enllà de terres catalanes, és a dir, recolzant-se en aquelles pàtries menudes que també lluitaven per reconstruir la seua identitat. En segon lloc, que encara que es tracte de traduccions els materials amb base oral poden catalogar-se d'acord amb les directrius de l'índex tipològic internacional de referència (Uther 2004), la qual cosa confirma la seua connexió amb els relats que pervivien en la tradició oral. Per últim, la reivindicació del paper de les dones en el camp del folklore —i en aquest cas específic el de Francesca Bonnemaïson com a traductora— en els darrers anys del segle XIX i els primers del segle XX, que, tot i que sovint silenciades per la Història o eclipsades pels hòmens de la vora, van desenvolupar una tasca intel·lectualment notable.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- CAMPS, NÚRIA (2010): «La recepció de la literatura provençal a *La Ven de Catalunya*, entre 1891 i 1898». GINÉ, MARTA / HIBBS, SOLANGE (ed.): *Traducción y cultura: la literatura traducida en la prensa hispánica (1868-1898)*. Bern, Peter Lang, p. 475-491.
- CIPRÉS PALACÍN, M. ÁNGELES (2002): «Las traducciones catalanas del provençal en la prensa del siglo XIX». *Thélème. Revista complutense de Estudios Franceses*, vol. 17, p. 179-195.
- DELARUE, PAUL / TÉNÈZE, MARIE-LOUISE (2002): *Le conte populaire français: catalogue raisonné des versions de France*. Édition en un seul volume reprenant les quatre tomes publiés entre 1976 et 1985. París, Maisonneuve et Larose.
- FIGUERAS I TRULL, JAUME (2010): «El cas del 'Bòn Roman' i els catalans». ROUMANILLE, JOSEPH. *Contes de provença*. Martorell, Adesiara, p. 9-19.
- LLATES, ROSSEND (1972): *Francesca Bonnemaïson de Verdaguer i la seva obra*. Barcelona, Fundació Vives Casajuana.
- MARÍN, DOLORS (2004): *Francesca Bonnemaïson: educadora de ciutadanes*. Barcelona, Diputació de Barcelona.
- ORIOI, CARMÉ (2002): *Introducció a l'Etnopoètica. Teories i formes en el folklore en la cultura catalana*. Valls, Cossetània.
- ORIOI, CARMÉ.; PUJOL, JOSEP MARIA (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- ORIOI, CARMÉ. / PUJOL, JOSEP MARIA (2008): *Index of Catalan Folktales*. Helsinki, Academia Scientiarum Fennica.
- PINYOL I TORRENTS, RAMON (2006): «Les escriptores catalanes vuitcentistes i la traducció». *Quaderns. Revistes de traducció*, vol. 13, p. 67-75.
- PUJOL, JOSEP MARIA (2006): «L'ocellet es fa fer un vestit nou' (ATU 235C*) en la tradició catalana». BELTRAN, RAFAEL (2006): *El Cuento folclórico en la literatura y en la tradición oral*. València, Universitat de València.
- SEGURA, ISABEL (2007): *Memòria d'un espai. Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona 1909-2003*. Barcelona, PAM / Institut d'Educació de Barcelona.

UTHER, HANS-JÖRG (2004) [ATU]: *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography. Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*, 3 vols. Helsinki, Academia Scientiarum Fennica.

VILLALBA ARASA, LAURA: «La dona catalana i els estudis folklòrics a principis del segle XX: recuperant les genealogies perdudes». TEMPORAL, JOSEP / VILLALBA, LAURA (ed.): *La recerca folklòrica: persones i institucions* (en premsa).